

ВПЛИВ ЕКОНОМІЧНОГО І ЦІНОВОГО МЕХАНІЗМУ НА ІНВЕСТИЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Розглянуто інвестиційні процеси в оновленні технічного забезпечення підприємств АПК, етапи здійснення сучасної інвестиційної політики. Проведено аналіз інвестицій в основний капітал підприємств Вінницької області.

The article describes investing processes in updating technical providing of the agricultural firms, steps of making modern investing policy and an analysis of investments in basic capital of factories in Vinnitsa's region.

В умовах економічної кризи, що торкнулась усіх сфер економіки, а особливо аграрного сектору, активізація інвестицій в основний капітал можлива тільки за умови інтенсивного розвитку виробництва, що, в свою чергу, вимагає прогнозування інвестиційної діяльності у відповідності з ринковими відносинами.

Активізація інвестиційних процесів потребує здійснення заходів, перш за все, на державному рівні, відпрацювання механізмів регулювання ресурсних джерел в народному господарстві шляхом кредитування щодо придбання технічних засобів і їх оновлення. Особливо це актуально нині, коли в більшості сільськогосподарських підприємств внаслідок збитковості виробництва відбувається з року в рік постійне зменшення власних коштів. Тому саме від ефективності інвестиційної політики на рівні держави залежить і технічне оснащення кожного господарства і, відповідно, стан виробництва в галузі загалом, відтворення якої має відбуватися на основі розширеного оновлення технічного потенціалу.

Становлення ринкових відносин в АПК України, поява господарських структур різних форм господарювання вносять суттєві зміни до технічної політики держави, а це вимагає впровадження в систему технічних відносин нових підходів до формування інвестиційних джерел та оцінки ефективності їх використання.

Проблеми інвестиційного забезпечення аграрного сектора завжди були у полі зору багатьох українських вчених економістів-аграрників: Андрійчука В.Г., Гуткевич С.О., Дем'яненко М.Я., Кісіля М.І., Лупенка Ю.О., Марченка С., Мниха В.М., Підлісецького Г.М., Пересади А.А., Полякова Ю.В., Сазонця І.Л., Терещенка В.К., Чабана В.Г., Шебаніна В.С. та ін. Однак, питання активізації інвестиційної діяльності за рахунок внутрішніх резервів сільськогосподарських підприємств, державних і міждержавних інвестицій на взаємній основі залишаються актуальними, окремі з них продовжують бути дискусійними як в наукових колах, так і на практиці. Зокрема, продовжує ще існувати висновок, що науково обґрунтованих методів управління інвестиційними процесами господарської діяльності в агропромисловому виробництві не існує [1, с.47]. Безперечно, що можна погодитись з таким висновком, але ж не повністю.

Останнім часом сутність інвестицій висвітлена досить широко не тільки у вітчизняному, а й закордонному науковому вжитку. Зокрема, німецький економіст Л.Ерхард підкреслює, що інвестиції в основні фонди в умовах заниженого рівня попиту зменшують ступінь завантаження виробничих потужностей, вони виправдовують себе тільки тоді, коли є збут продукції аж до кінцевого споживання [4, с.74].

Французький економіст П.Массе розглядав інвестиції як акт обміну для задоволення сьогоденної та очікуваної потреби його у майбутньому за допомогою інвестиційних благ [5, с.68].

Практика і багаторічний науковий досвід розвинених країн світу – США, Великобританії, Німеччини, Австрії, Чехії, Швеції, та ін. також підтверджують, що інвестиційна діяльність є вирішальним чинником економічного зростання тієї чи іншої держави, яка спрямовує її на економічну ефективність виробництва у кожній галузі і, зокрема, в аграрному секторі [6, с. 38; 7, с. 80]. Ефективність інвестиційної діяльності в першу чергу залежить від злагодженої інвестиційної політики.

Здійснення інвестиційної політики на різних етапах проведення реформ в аграрному секторі, технічне переоснащення сільського господарства сьогодні, як ніколи, продовжують бути надзвичайно проблемними. Безумовно, що швидко оснастити підприємства всієї галузі сучасною технікою за

умов гострого обмеження інвестиційних коштів в сільськогосподарських підприємствах практично неможливо. Саме тому у своїх дослідженнях ми хочемо зробити наголос на сьогочасних реаліях інвестиційного стану в сільськогосподарському виробництві, і, передусім, впливу на нього економічного і цінового механізмів, які сьогодні ще не одержали на державному рівні достатньої уваги та є найбільш дискусійними з точки зору їх реалізації. Помітною особливістю міжгалузевих структурних змін в економіці є суттєве зменшення частки та обсягів інвестицій у сільське господарство, яке продовжує залишатися найменш привабливим, що наглядно видно з таблиці 1.

Питома частка сільського господарства, мисливства та лісового господарства в сукупних інвестиціях в економіку України за 2001 – 2007 роки коливалася від 4,2 (2003 р.) до 5,8% (2006 р.). Частка прямих іноземних інвестицій в цій галузі також різнилась від 1,9 (2001, 2006, 2007 рр.) до 3,0% (2003 р.). Хоча найпомітнішою позитивною особливістю інвестицій в сільське господарство, мисливство та лісове господарство за вищезначений період є суттєве їх зростання. Загалом вони збільшилися в 5,9 раза, а прямі інвестиції – у 6,4 раза. Тобто, інвестиційні процеси в сільському господарстві за роками розвиваються, але ж поки що помітно не стабільно.

Таблиця 1

Динаміка інвестицій в основний капітал України за видами економічної діяльності за 2001 – 2007 роки*

Показники	Роки:							2007 р. в % до 2001 р.
	2001	2002**	2003	2004	2005	2006	2007	
Інвестиції в основний капітал за видами економічної діяльності – всього, млн.грн. (у фактичних цінах)	32573	37178	51011	75714	93096	125254	188486	у 5,8 р.
У т.ч. в сільське господарство мисливство, лісове господарство, млн.грн.	1617	1930	2141	3381	5016	7309	9519	у 5,9 р.
%	5,0	5,2	4,2	4,5	5,4	5,8	5,1	
Прямі іноземні інвестиції за видами економічної діяльності – всього, млн.дол. США	4555,3	н.д.	6794,4	9047,0	16890	21607,3	29489,4	у 6,5 р.
У т.ч. в сільське господарство, мисливство, лісове господарство, млн.дол.США	86,8	н.д.	206,0	224,0	309,6	404,3	557,1	у 6,4 р.
%	1,9	-	3,0	2,4	1,8	1,9	1,9	

*Розраховано за даними: Сільське господарство України за 2007 рік. Держкомстат України. – К.: 2008. – С.34 – 35;

** Моніторинг виробничо-фінансової діяльності підприємств і організацій АПК за 2007 рік (заключні дані). Частина II. – К.: 2008. – С.29.

Безперечно, що нарощування інвестицій в галузь на фоні розвитку зовнішньоекономічної діяльності повинно супроводжуватися їх віддачею (окупністю). Як показує аналіз, саме такого впливу в загальному виразі вони поки що не забезпечують (табл. 2). Особливо домінували інвестиції в основний капітал у 2005 та 2007 роках, що дало можливість суттєво оновити основні засоби, з яких на придбання техніки,

обладнання, інструменту та інвентарю у цих роках було витрачено близько 80% всіх інвестицій, решта їх була використана у новому будівництві, проведенні агрохімічних заходів тощо. Протягом зазначеного періоду у сільськогосподарські підприємства надійшло 12,3 тис. тракторів, з яких куплено 56,2%, у фермерські господарства – надійшло 3,3 тис. тракторів, у тому числі куплено 61,5% [104, с.41, 43].

Таблиця 2

Індекси змін інвестицій та виробництва валової продукції в сільському господарстві, мисливстві та лісовому господарстві за 2001 – 2007 роки,

(% до попереднього року)

Показники	Роки						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
1. Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах)*	100,0	114,1	137,2	148,4	123,0	134,5	150,5
2. Основні засоби в сільському господарстві (сільськогосподарські підприємства) – всього (у фактичних цінах)* в т. ч.: машини, обладн. і транспорт. засоби	100,0 100,0	83,9 90,5	86,7 94,2	90,1 105,3	99,6 115,1	100,6 109,9	107,4 117,5
3. Введення в дію нових основних засобів**	100,0	89,5	102,6	102,5	131,1	131,9	н.д.
4. Валова продукція сільськ. господарства в порівняльних цінах 2005 р. (всі категорії господарств)**	100,0	101,2	89,0	119,7	100,1	102,5	93,5
5. Прибуток (+), збиток (-) від реалізації продукції***	н.д.	н.д.	100,0	86,9	97,7	50,3	661,3

* Розраховано за даними: Моніторинг економічного і соціального розвитку АПК за 2006 рік (заключні дані). Частина II. – К.: 2007. – С.6, 13; Моніторинг виробничо-фінансової діяльності підприємств і організацій АПК за 2007 рік (заклучні дані). Частина II. – К.: 2008. – С.6, 13, 28.

**Статистичний щорічник України за 2007 рік. Держкомстат України. К.: Консультант. – 2008. – с.93; 147.

*** Сільське господарство України, 2007, Держкомстат України, К.: 2008. – С.44; 214.

Із показників таблиці 2 прослідковується не завжди прямий взаємозв'язок між інвестиційними факторами оновлення технічного парку та виробництвом сільськогосподарської продукції. У нашому прикладі він проявився тільки в 2007 році, коли у порівнянні з 2006 роком прибуток від реалізації продукції загалом зріс з 630,4 до 4168,9 млн. грн., або більше ніж в 6,6 рази. Проте можна констатувати, що інвестиційні процеси в сільському господарстві поступово набувають пріоритетного характеру.

Безумовно, що у найближчій перспективі за умов фінансової кризи не слід очікувати суттєвого поліпшення їх впливу на результативність господарської діяльності за рахунок збільшення фінансових можливостей аграрних товаровиробників. Тим більше, що в інвестиційному секторі України є нині ще чимало нерозв'язаних проблем не тільки технологічного характеру, які досить відчутно гальмують розвиток економіки та науково-технічного прогресу в аграрному секторі. Серед таких проблем, перш за все, є: загальна економічна нестабільність в державі, часті зміни законодавчих та нормативних актів, відсутність ефективного інвестора в галузі, недостатньо розвинений ринок капіталів і техніки, недосконалі цінова та амортизаційна політика тощо. Всі вони в комплексі суттєво стримують розвиток інвестиційної діяльності в оновленні технічного парку в галузі.

Аналогічна ситуація з інвестиційними процесами відбувається у Вінницькій області. Як по галузях економіки загалом, так і в сільському господарстві, зокрема, за виключенням 2000 року інвестиції в основний капітал з року в рік зростали (табл. 3). Так, з 1990 року по 2007 рік у галузях економіки вони збільшилися з 261 до 4136 млн. грн. (у фактичних цінах), або майже в 10 разів, в тому числі у сільському господарстві, мисливстві і лісовому господарстві – відповідно з 46 до 560 млн. грн., або у 12 і більше разів. Як в цілому по Україні, так і області, інвестиції мали нестійкий характер. У найбільш

кризовий 2000 рік вони зменшилися до 30 млн. грн., а у відносно більш стабільний фінансовий 2007 рік їх підвищення досягло 560 млн. грн. Як в першому, так і другому випадках за означені роки питома частка інвестицій становила 13,5 відсотків загальних обсягів інвестицій, а в порівнянні з 1990 роком вони зменшилися на 4,1 процентних пункти. Порівняння стану інвестування основного капіталу в економіку загалом за регіонами показує, що Вінницька область посідає із 25 місць лише 14 [9, с.208].

Таблиця 3

Динаміка інвестицій в основний капітал у Вінницькій області за 1990–2007 роки*

(у фактичних цінах; млн. грн.)

Рік	Економіка, всього			У тому числі сільське господарство, мисливство та лісове господарство			
	млн. грн.	%	Індекси зміни інвестицій	млн. грн.	Індекси зміни ін-млн. грн.	У % до 1990 р.	% до загальних інвестицій по економіці
1990	261	100,0	100,0	46	100,0	100,0	17,6
1995	448	171,6	171,6	105	228,3	228,3	23,4
2000	222	85,1	49,6	30	28,6	65,2	13,5
2005	1693	648,7	762,6	243	810,0	528,3	14,3
2006	2494	955,6	147,3	347	142,8	754,3	13,9
2007	4136	1584,7	165,8	560	161,4	1217,4	13,5

*Розраховано за даними: Сільське господарство Вінниччини за 2007 рік. Статистичний збірник. Держкомітет статистики України. Вінниця ВОП Головне управління статистики у Вінницькій області // За ред. В.І.Погорельської. – 2008. – с. 21 – 22; Статистичний щорічник Вінниччини за 2000 рік. – С.140 – 141; 150 – 151.

Але ж при цьому слід відмітити і досить позитивний фактор – стабільне з року в рік збільшення і залучення іноземних інвестицій в області, як одного із основних шляхів активізації інвестиційної діяльності в сільському господарстві області загалом (табл. 4).

Таблиця 4

Прямі іноземні інвестиції у Вінницькій області*,

в тис. дол. США (на початок року)

Показники	Роки						2008 р. до 2002 р., разів
	2002	2004	2005	2006	2007	2008	
Всього	27337,9	60440,8	65781,6	79121,5	108322,9	145095,8	5,3
Індекси зміни інвестицій (у % до попереднього року)	100,0	221,1	108,8	120,3	136,9	133,9	х
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	1774,6	6748,4	10183,1	9051,8	11655,7	15985,6	9,0
у % до загального підсумку	6,5	11,2	15,5	11,4	10,8	11,0	х
Індекси змін інвестицій	6,49	11,16	15,48	11,44	10,76	11,02	х

*Розраховано за даними: Сільське господарство Вінниччини. Статистичний збірник. Держкомітет статистики. Головне управління статистики у Вінницькій області // За ред. В.І.Погорельської. – 2008. – С. 23.

Таке поповнення інвестиційних ресурсів залишається за останні роки майже на одному рівні, коливаючись від 10,8 до 15,5% загальної їх кількості в економіці області і станом на початок 2008 року вони становили уже близько 16 млн. доларів США, що складає (\$16 млн. x 5,05) 80,7 млн. грн., або 14,4% до загальних інвестицій в аналогічному еквіваленті. Тоді, як у 2002 році (у такому ж еквіваленті) вони становили близько 9 млн. грн. або 1,4% загальних інвестицій. Тобто за цей період вони збільшилися у 8,9 рази.

Проведене нами опитування керівників сільськогосподарських підприємств області показує, що іноземні інвестори утримуються від інвестування аграрного сектора економіки з причин, насамперед, нестабільної законодавчої і економічної політики в державі та надмірного податкового тиску, а потім неготовністю більшості українських партнерів дотримуватися договірних зобов'язань та інших причин. Близько 67% загальної кількості опитуваних відповіли, що у зв'язку з відсутністю чіткого законодавчого регламентування інвестиційної діяльності інвестори не хочуть вкладати свої кошти, 21% бачать причину у негативах податкового законодавства, решта керівників – сьогодні взагалі необізнані, або не готові до співпраці з іноземними інвесторами. Як показує аналіз ситуації іноземного інвестування, – це досить відчутно стримує інвестиційну діяльність у вітчизняну галузь. Саме тому у 2007 – 2008 роках у такі райони як Тростянецький інвестицій поступило лише 1,0 тис. доларів США, Мурованопуриловецький – 1,9, Піщанський – 5,7, Козятинський – 77,0.

Світовий досвід також свідчить, що іноземний капітал у формі інвестицій під оновлення технічних ресурсів надходить у ті країни, області, райони де, перш за все, створена стабільна ефективна законодавчо-правова база і можливості щодо впровадження інвестиційних процесів в комплексі. Найбільш привабливими і прибутковими для іноземного інвестування напрямами в аграрній сфері виступають: впровадження високопродуктивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та утримання худоби і птиці; створення переробних потужностей для сировинної бази; використання ефективних каналів реалізації продукції; модернізація підприємств на базі нових технологій.

З вищевикладеного можна зробити наступний висновок – визнана сьогодні на рівні держави пріоритетність аграрного сектора АПК продовжує бути тільки декларативними побажаннями щодо підвищення ефективності виробництва в галузі та поліпшення її конкурентоспроможності. Означене потребує передусім активізації інвестиційної діяльності шляхом відпрацювання і впровадження законодавчого механізму інвестиційної діяльності в аграрній сфері, а саме щодо комплексного оновлення технічного потенціалу в сільськогосподарських підприємствах і на цій основі застосування прогресивних технологічних процесів виробництва і збуту сільськогосподарської продукції.

Основну увагу у формуванні інвестиційної політики на рівні держави слід спрямувати на розробку більш чіткого механізму надання інвестицій, який дасть можливість залучати як вітчизняний, так і іноземний капітал за принципом їх найбільш раціональної взаємодії з наявним технічним потенціалом, продуктивними силами та виробничими відносинами. Поновлення технічних ресурсів та його кредитування має бути зорієнтованим на кінцевий результат. Основним критерієм повинно бути одержання максимуму доходу, що базуватиметься на системі організаційних, економічних, управлінських, правових регулюючих дій та способів і процесів, які формують і впливають на порядок здійснення інвестиційної діяльності [15, с. 15].

Слід враховувати також і те, що механізм державного регулювання інвестиційної діяльності в аграрному секторі має ряд специфічних особливостей, пов'язаних з загальним станом економічної динаміки в сільськогосподарських підприємствах і в галузі загалом, наявністю в них природного, науково-технічного, інноваційного та інших потенціалів. Тому важливо опрацьовувати і реалізовувати його поетапно: на державному, регіональному рівнях і безпосередньо в господарствах. Загальні підходи формування інвестиційної концепції мають включати:

- визначення потреби виробництва певної продукції, виходячи із наявності для цього виробничих власних і запозичених ресурсів та сировини;
- прогнозне ранжування напрямів інвестицій за пріоритетним принципом;
- розробка проектів інвестиційних заходів на державному, регіональному і господарському рівнях, обґрунтування стратегічної мети, цілей, завдань і шляхів їх вирішення;
- обґрунтування обсягів фінансових ресурсів та визначення джерел поетапного забезпечення проектних рішень;
- загальна оцінка прогнозованої ефективності інвестиційних проектів;
- контроль за виконанням прогнозованої програми інвестицій.

Відтак, держава повинна спрямовувати інвестиційну діяльність за організаційно-правовою, управлінською, стимулюючою та науково-аналітичною функціями і функціональними напрямками

Відпрацювання державного впливу саме за такою схемою дозволить: по-перше, визначити ефективність використання того чи іншого методу і особливо тоді, коли він застосовується з метою виконання інвестиційних функцій в комплексі; по-друге, постійно впроваджувати нові функції з використанням різноманітних форм і методів при вирішенні пріоритетності інвестиційних заходів на перспективу; по-третє, узгодити реалізацію функцій по відношенню до інвестиційних процесів з метою недопущення дублювання окремих з них, що неминуче рано або пізно призведе до негативного ефекту того чи іншого інвестиційного проекту.

Література

1. *Меньшикова М. А. Инвестиционные мероприятия в АПК и методическая база их оценки / Экономика сельского хозяйства и перерабатывающей промышленности. – № 3. – 2003. – С. 47–49.*
2. Закон України „Про інвестиційну діяльність” від 18.09.1991 № 1560 (із змінами і доповненнями).
3. *Агафонов М. Ю. Большой экономический словарь / Под ред. Азирилияна А. Н. – М.: Фонд правовая культура. – 1994.*
4. *Давиденко Н. М. Активізація інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України / Агроінком. – 2007. – № 9–10. – С. 73–76.*
5. *Морозова А. М. Інвестування в цінні папери: економічна сутність та інструментарне забезпечення // Агроінком. – 2007. – № 9–10. – С. 67–72.*
6. *Гуткевич С. О. Інвестиційна привабливість аграрного сектора // Агроінком. – 2003. – № 5–8. – С. 38–39.*
7. *Спаський Г. В. Проблеми інвестування аграрного підприємництва в умовах ринкової економіки // Агроінком. – 2004. – № 5–6. – С. 79–82.*
8. *Сільське господарство України за 2007 рік. Держкомстат України. – К., 2008. – 392 с.*
9. *Статистичний щорічник України за 2007 рік. Держкомстат України. – К.: Консультант. – 2008. – 572 с.*
10. *Моніторинг виробничо-фінансової діяльності підприємств і організацій АПК за 2007 рік (заключні дані). Частина II. – К., 2008. – 170 с.*
11. *Моніторинг економічного і соціального розвитку підприємств і організацій АПК за 2006 рік (заключні дані). Частина II. – К., 2007. – 136 с.*
12. *Сільське господарство Вінниччини за 2007 рік. Статистичний збірник. Держкомітет статистики України. Вінниця ВОП. Головне управління статистики у Вінницькій області // За ред. В. І. Погорельської. – 2008. – 277 с.*
13. *Статистичний щорічник Вінниччини за 2000 рік. – 160 с.*
14. *Агропромисловий комплекс Вінницької області в 2007 році. – 134 с.*
15. *Терещенко В.К., Ланченко Є.О. Формування і функціонування організаційно-економічного механізму інвестування в сільському господарстві // Агроінком. – № 3–4. – 2007. – С. 15–20.*